

Yabancı Türler ve Biyolojik İstila (Karadakiler)

Visual Photos

Dünya üzerinde, çok farklı ekosistemlerde, farklı özellikleri olan türler yaşamlarını devam ettiriyor. Deprem, yangın, kasırgalar, volkanik faaliyet gibi doğal olaylar canlıların yaşamlarında her zaman karşılaşabilecekleri doğal tehlikeler. Bunların yanında avcı türler de av olan türlerin doğal tehditleri arasında. Doğal tehlikeler aynı zamanda ekosistemlerin durağan olmayan, devamlı değişebilir yapısının da göstergeleri. Bununla birlikte canlıların yaşamlarını tehdit eden, doğal olmayan etkenler de yok değil. Kentleşme, endüstriyel gelişmeler, tarımsal faaliyetler gibi birçok nedenle türlerin yaşam alanları daralıyor ve soyları tehlikeye giriyor. Ancak bu nedenlerin yanı sıra günümüzde ve gelecekte türlerin yaşamını etkileyen bir olay daha var: Yabancı türler ve biyolojik istila. İnsanoğlunun bir yerden bir yere hareket etme becerisinin artmasıyla türler de insanlarla birlikte hareket etmeye başladı. Özellikle büyük ticari araçların etkisi türlerin bir yerden bir yere taşınmasında

etkili oluyor. Büyük kargo gemileri, tırlar, konteynerler, kamyonlar, kargo uçakları gibi araçlarla türlerin bir ekosistemden başka bir ekosisteme geçmeleri artık kolayca gerçekleşebiliyor. Bu durum görünürde herhangi bir tehlikeye oluşturmaya da ekosistemlerin doğal türleri üzerinde bir baskı oluşturur ve bazen de doğal türlerin yok olmasına neden olabilir. Söylemeye unuttuk, yabancı tür derken, bir ekosistemde doğal olarak bulunmayan bitki, hayvan, mantar ve virüslerden söz ediyoruz. Bir ekosistemde yabancı türlerin sayısı ve popülasyonları arttıkça biyolojik istila durumu ortaya çıkar. Bu durumda ekosistem ve ekosistemdeki doğal türler zarar görmeye başlar. Yabancı türlerin zararları ekolojik ve ekonomik olabilir gibi insan sağlığı üzerine de etkili olabilir. Özellikle son dönemlerde ortaya çıkan kuş gribi, domuz gribi gibi herhangi bir ülkede etkisini göstermeye başlayan virüslerin çok hızlı bir biçimde, o ülkeye çok uzak yerlerde de görülebilmesi buna örnek olarak verilebilir.

Yabancı bir tür, bir ekosistemden benzer özelliklere sahip bir başka ekosisteme taşındığında ilk olarak hayatta kalmaya çalışır. Yaşamayı başarabilirse gelişme (uzun bir dönem olabilir), kalış ve yerleşme süreçlerinden geçer. Yabancı türün yeni girdiği ekosistemde yaşamını devam ettirebilmesi için doğal düşmanlarının olmaması (ya da çok az olması), uygun ekolojik ortamın olması ve beslenebileceği canlıların mevcut olması gerekir. Bunun yanında, yabancı türün uyum becerisinin yüksek olması da yeni ortamında yaşama becerisini artıran etkenlerden. Tüm bu koşullar bir araya gelince yabancı tür yeni girdiği ekosistemde hızla çoğalıp ortamda baskın hale gelerek gerçek anlamda biyolojik istilaya neden olabilir. Ancak her yabancı tür her zaman biyolojik istilaya neden olmayabilir. Ekosistem içinde belirli sayıda kalarak yaşamlarını ekosisteme zarar vermeden devam ettirebilir.

Yabancı türler, dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemiz için de potansiyel tehdit

oluşturuyorlar. Ülkemizin kara ve denizlerindeki biyolojik yaşam bu tehditten payına düşeni alıyor. Özellikle denizlerimiz yabancı türlerden çok fazla etkileniyor. Üstelik yabancı tür tehditi her geçen gün artıyor. Ancak bu sayımızda yalnızca karadaki yabancı türlere yer vereceğiz. Denizlerimizdeki yabancı türleri ise bir sonraki sayımızda anlatacağız.

Türkiye jeolojik konumu nedeniyle Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından gelebilecek etkilere açık durumda. Üç kıtanın kesişme noktasında olması ülkemizdeki yüksek biyolojik çeşitliliğin de nedeni. Örnek verecek olursak, çoğu canlı grubu açısından ülkemizdeki tür sayısı tüm Avrupa'dakinden fazladır. Ülkemizin biyocoğrafi yapısı, 10.000'den fazla bitki, 80.000'den fazla böcek, 140'tan fazla memeli, 100'den fazla sürüngen, 30'dan fazla ikiyaşamlı türünün yaşamasına olanak sağlıyor. Bu kadar çeşitli türün yaşaması çok değişik yaşam ortamları ve değişik iklim özellikleri gerektirir. Bu şartlar doğal türlerin yaşaması için olduğu kadar pek çok yabancı tür için de uygun özellikler barındırır. Bundan dolayı ülkemize herhangi bir biçimde giren yabancı türlerin yaşama şansı da yüksektir. Şimdi, ülkemizdeki yabancı türlerden bazıları na ve bunların özelliklerine bakalım.

Böceklerle başlayabiliriz. Böcekler, değişen koşullara uyum sağlama konusundaki becerileri ve hemen hemen tüm ekosistemlerde yaşayabilmeleri nedeniyle günümüzde hayatta kalma konusunda en başarılı grup olarak biliniyorlar. Sayılarının fazlalığı, böcek konusunda yetişmiş araştırmacıların azlığı ve böcek araştırmalarının zor olması nedeniyle ülkemizdeki böcek araştırmaları yeterli düzeyde değil. Özellikle yabancı tür böcekler konusunda araştırma yapan çok az. En iyi bilinen yabancı tür, "istilacı çekirgeler" olarak bilinen çöl çekirgeleri (*Schistocerca gregaria*). Bu tür, bazen Afrika'dan ülkemizin güney bölgelerine kadar göç ederek gelebiliyor. Sayıları artınca ve ortamda yiyecek azalınca yeni yaşam bölgeleri arayan çekirgeler, bir araya gelerek büyük sürüler oluştururlar. Hava akımlarının da etkisiyle Afrika'dan ülkemize kadar büyük mesafeler kat ederek göç ederler. Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleşebilen bu göç sonucu çekirgeler devamlı olarak ülkemizde kalmazlar ve bu yüzden gerçek anlamda istilacı olarak kabul edilmezler.

Sürüngen türlerine baktığımızda evcil hayvan olarak satılan bazı türlerin yabancı tür olarak ülkemiz doğal hayatına karışmış durumda olduğunu görüyoruz. En iyi bilinen yabancı tür Singapur kaplumbağası (*Trachemys scripta elegans*). Anavatanı Güney Amerika olan bu tür, evcil olarak en çok tercih edilen kaplumbağa türü. Ülkemizde çeşitli yerlerde kayıtlara geçmiş. Özellikle Antalya, Mersin ve İzmir'deki bazı tatlı sularda popülasyonlar oluşturmuş durumda. Sahipleri tarafından bakılmadığı için tatlısulara bırakıldığı tahmin edilen bu tür, yerel türlerle rekabete girerek onlara karşı baskın hale de geliyor.

Kuşlar göç eden hayvanlar olarak bilindiğinden yabancı tür tanımı göç etmeyen, evcil olarak ticareti yapılan türler için kullanılıyor. Evlerden ya da evcil hayvan dükkânlarından kaçan türlerden bazıları ülkemizin ko-

Kazım Çapaıcı

Visual Photos

Visual Photos

şullarına uyum göstermiş. Ankara'da park ve bahçelerde görülen yeşil papağan (*Psittacula krameri*), buna en iyi örnek. Küçük de olsa gruplar oluşturan yeşil papağanlar Ankara iklimine uyum sağlamışlar ve artık kentin bir parçası olarak görülüyorlar. Bunun yanında aşına olduğumuz bir tür de aslında yabancı. Kumrudan söz ediyoruz. Osmanlı döneminde Güney Asya'dan ülkemize getirildiği tahmin edilen bu türün uzun zamandır ülkemizde yaşadığından bir yabancı tür olduğu pek bilinmez.

Yabancı tür ya da biyolojik istila en az memeliler grubunda görülüyor. Sıçanlar (*Rattus sp*) ve ev fareleri (*Mus domesticus*), taşınmayla gelen ve en çok yayılış gösteren türler. Ancak bunlar yalnızca ülkemizde değil tüm dünyada benzer biçimde yayılmış türlerdir. Memeli türüne bir başka örnek olarak sumaymunlarını (*Myocastor coypus*) verebiliriz. Bir kemirici türü olan sumaymunları Trakya'da Meriç Nehri üzerinde yayılış gösteriyor. Doğal olarak Güney Amerika'da nehir kıyılarında yaşayan bu tür, kürkünün ticareti için önce Avrupa'ya getirilmiş. Avrupa'da doğal ortamlara kaçan ve uyum sağlayan bu tür nehirler aracılığıyla ülkemize kadar gelmiş.

Karasal yabancı türlere son olarak bitkilerden örnek verebiliriz. Peyzaj amaçlı olarak yurt dışından getirilen bazı türler çok hızlı büyüyebiliyor. Kokar ağaç (*Ailanthus altissima*), Pavlonya ya da İmparatoriçe ağacı (*Paulownia tomentosa*), Kıbrıs akasyası (*Acacia cyanophylla*), okaliptüs (*Eucalyptus sp*) odunsu yabancı türlerden bazıları. Peyzaj amaçlı getirilen bu ağaçların ekimi o kadar fazla ki adeta doğal tür olarak biliniyorlar.

Kazım Çapaıcı

Her yılın 22 Mayıs günü Dünya Biyoçeşitlilik Günü olarak kutlanmaktadır. Her yıl başka bir ana temayla kutlanan Biyoçeşitlilik Günü'nün 2009 yılı ana teması istilacı yabancı türler.

Kaynaklar

<http://www.invasivespeciesinfo.gov/>
<http://www.invasive.org/>
<http://www.cbd.int/invasive/>

DRAKE, J. A., *Handbook of Alien Species in Europe, Invading Nature* Springer Series In Invasion Ecology, 3. Cilt, Springer Netherlands, 2009.